

LIETUVOS GYVENTOJŲ KLIMATO KAITOS NUOSTATŲ IR ELGSENOS MONITORINGO METODIKA

Parengė: dr. Aistė Balžekienė, dr. Audronė Telešienė, dr. Giedrius Žvaliauskas
Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas,
mokslo grupė "Pilietinė visuomenė ir darnus vystymasis"

Kaunas, 2021

Turinys:

1. Operacionalizacija klimato kaitos nuostatų ir elgsenos tyrimui	3
2. Klausimynas gyventojų apklausai	7
3. Galimos atrankos strategijos ir duomenų analizės gairės gyventojų apklausai	10
4. Apklausos duomenų saugojimo strategija ir preliminarus metaduomenų aprašas pagal DDI standartus	12
5. Naudoti šaltiniai	15

1. Operacionalizacija klimato kaitos nuostatų ir elgsenos tyrimui

Daugelio valstybių valdžios institucijos (pavyzdžiui Jungtinės karalystės, JAV, Australijos) reguliariai atlieka gyventojų nuomonių klimato kaitos klausimais apklausas, kurios leidžia stebėti klimato kaitos nuostatų ir elgsenos kitimą laike, atitinkamai planuoti komunikacijos strategijas, prognozuoti visuomenės paramą klimato kaitos politikos priemonėms. Lietuvos gyventojų nuomonės klimato kaitos tematika tirtos reprezentatyviose apklausose, atliktose KTU mokslininkų (2008 m. ir 2018 m.), taip pat Lietuvos gyventojų nuomonės galima palyginti su kitų šalių gyventojais remiantis Specialiųjų Eurobarometrų tyrimų apie klimato kaitą (2021, 2019, 2017), Europos socialinio tyrimo (2018), Tarptautinio socialinio tyrimo pogramos (ISSP) (2010) duomenimis. Atskirus klausimus apie klimato kaitą neprezentatyviose, ar su mažomis gyventojų grupėmis atliekamose apklausose naudojo MRU mokslininkai aplinkos psichologijos tyrimuose (Žukauskienė et al, 2020; Balundė et al, 2019).

Lietuvoje nėra reguliariai atliekamos visuomenės nuomonės klimato kaitos tematika apklaupos, todėl būtų tikslinga pradėti reguliarių monitoringą.

Siūloma į visuomenės nuomonės klimato tema apklaupas įtraukti klausimų kategorijas iš pagrindinių toliau išdėstytų temų, kurios apimtų klimato kaitos nuostatas, informuotumą, elgseną, politikos priemonių vertinimą, atsakomybę bei patirtį.

Klimato kaitos grėsmės suvokimas ir susirūpinimas dėl klimato kaitos

Vienas iš pagrindinių beveik visose visuomenės nuomonės apklausose apie klimato kaitą užduodamų klausimų yra skirtas sužinoti, kiek klimato kaita yra suvokiama kaip didelė grėsmė (angl. *risk perception*), ir koks yra visuomenės susirūpinimo klimato kaitos problema lygis (angl. *concern*). Ilgalaikiai tyrimai rodo, kad daugelyje šalių susirūpinimas dėl klimato kaitos auga, to pasekoje gyventojai aktyviau įsitraukia į klimato kaitos švelninimo veiklas. Specialieji Eurobarometrai (2021, 2019, 2017) yra įtraukę klausimą „kiek rimta yra klimato kaitos problema). Mūsų siūlomoje formuluotėje klimato kaitos problema yra lokalizuojama trimis lygmenimis: pasauliui, Lietuvai ir individui asmeniškai. Ši formuluotė buvo naudojama KTU 2008 m. apklausoje (publikuoti rezultatai Balžekienė ir kiti, 2009), todėl galimas palyginamumas. Šio klausimo atsakymai leidžia suprasti, ar keičiasi (auga, krenta) visuomenės susirūpinimas klimato kaita. Taip pat rezultatai leis įvertinti, ar vyksta šios temos „domestikacija“ (angl. k. *domestication*) bei internalizacija, t.y. problema tampa ne tik įprastiniu dėmesio objektu, bet yra suvokiama kaip artima, Lietuvai ar individui svarbi problema. Mokslininkai pabrėžia, kad klimato kaitos supratimo didinimui būtina, kad su klimato kaita siejami procesai bei padariniai būtų interpretuojami pasitelkiant nacionalinius kontekstus, vertybes, pavyzdžius (daugiau žr. Rabitz ir kt, 2021).

Informuotumas klimato kaitos klausimais

Visuomenės informuotumas klimato kaitos klausimas yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių elgsenos pokyčius bei paramą klimato kaitos politikos priemonėms. Sociologinėse apklausose gali būti įtraukiami klausimai apie subjektyvų informuotumo lygį (kiek gyventojai jaučiasi žinantys klimato kaitos klausimais), žinojimo lygį (pavyzdžiui, ar yra girdėję apie Paryžiaus susitarimą), informacijos pakankumą (ar jaučia, kad turi pakankamai informacijos klimato kaitos klausimais), bei informacijos šaltinius. Šiai metodikai siūlome įtraukti klausimą apie informacijos šaltinius, kuriais gyventojai sužino apie klimato kaitą (remiantis KTU 2018 m. apklausa, Telešienė ir kt., 2021), kuris leis identifikuoti, kuriais kanalais tikslinga stiprinti klimato kaitos komunikaciją. Klausimas apie informacijos šaltinius (iš kur gauna informacijos apie klimato kaitą) suteikia duomenų, kurie leidžia

tiksliu formuoti klimato kaitos informacines kampanijas ar visuomenės informavimo veiksmus. Rekomenduojama analizuoti tokio klausimo atsakymus pagal respondentų amžiaus grupes, gyvenamąją vietą. Tai pasitarnautų auditorijos segmentavimui ir tikslinei komunikacijai. Pavyzdžiui, žinant kurios amžiaus grupės kuriuose kanaluose (televizija VS socialiniai tinklai ar kt.) gauna informacijos, galima tikslingai pritaikyti ir nukreipti informacijos bei poveikio priemones į tuos kanalus.

Klimato kaitos politikos priemonių vertinimas

Visuomenės nuomonė apie klimato kaitos politikos priemones yra kaip lakmuso popierius, galintis prognozuoti numatomų arba jau vykdomų priemonių socialinį priimtinumą, taip pat identifikuoti kokios specifinės komunikacijos trūksta. Daugelis apklausų klimato kaitos tematikoje yra įtraukę įvairių politikos priemonių vertinimą, apimančių energetiką, transportą, taršos mokesčius ir panašiai. Lietuvos gyventojų nuomonių monitoringe tikslinga rotuoti tuos klausimus, kurie yra susiję su šiuo metu vykdomomis arba planuojamomis priemonėmis. Siūlomos formuluotės buvo adaptuotos remiantis KTU 2018 m. vykdytu tyrimu (Telešienė ir kt., 2021).

Klimato kaitos atžvilgiu reikšminga elgsena (angl. k. *climate change behavior*)

Tai aplinkosauginės elgsenos tipas, kai individo elgsena turi reikšmingą poveikį klimato kaitos problemoms (Telešienė et al., 2021). Tai gali būti (remiantis aplinkai reikšmingos elgsenos teorija, Stern, 2000): individuali privačios erdvės elgsena (susijusi su namų ūkiu ir asmeninių prekių ar maisto pirkimu, naudojimu, utilizavimu, arba su transporto ir keliavimo pasirinkimais); aplinkosauginis aktyvizmas (kolektyvinė viešosios erdvės elgsena, pvz. peticijų pasirašymas, dalyvavimas demonstracijose); individualus elgesys viešojoje erdvėje (didelio įsipareigojimo nereikalaujanti aktyvizmo forma, pvz., parama aplinkosaugos organizacijoms, politinė parama vyriausybės priimamiems sprendimams klimato kaitos klausimais ir pan.); kita reikšminga elgsena (apima individų veikimą darbo ar kitokiose organizacijose, pvz. darbuotojų medžių sodinimo iniciatyva).

Klimato kaitos elgsenos klausimus apklausose taip pat naudojo, pvz. Europos socialinis tyrimas (ESS8 climate final module template, n.d.; lietuviška duomenų bei klausimyno versija KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas, 2017), KLIKS projektas vykdytas Lietuvoje (Telešienė et al, 2018), Australijos reguliarios klimato kaitos apklausos (Second Annual Survey of Australian Attitudes to Climate Change: INTERIM REPORT, n.d.), klimato kaitos tematikos Eurobarometro apklausos (European Commission, 2020).

Šioje apklausoje siūlome naudoti uždara klausimą su daugeliu galimų atsakymų. Klausimo formuluotė remiasi Eurobarometro apklausa (European Commission, 2020), tačiau atsakymų variantai pakeisti, siejant su Nacionaliniu energetikos ir klimato srities veiksmų planu 2021-2030 m.. Kiekvienais metais šį klausimą galima adaptuoti, remiantis besikeičiančiais klimato kaitos politikos strateginiais prioritetais. Rekomenduojama tokio klausimo atsakymus nagrinėti pagal įvairias sociodemografines charakteristikas, pvz. lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas. Taip pat rekomenduojama politikos priemonių palaikymą analizuoti pagal susirūpinimo klimato kaita lygį.

Savi-veiksmingumas (angl. k. *efficacy belief*)

Tai jausmas, kad kiekvieno atskiro individo pastangos yra svarbios ir veiksmingai prisideda prie didesnių problemų sprendimo (Bandura, 2006). Kauno technologijos universiteto mokslininkų atlikti tyrimai (Balžekienė et al., 2020; Telešienė et al, 2021) rodo, jog Lietuvos gyventojams būdingos žemos savi-veiksmingumo nuostatos kalbant apie klimato kaitos problemų sprendimą. T. y. Lietuvos gyventojai abejoja, kad jų individualūs veiksmai gali turėti reikšmingą poveikį. Tuo pačiu pažymima, kad tai vienas svarbiausių veiksnių, siekiant paskatinti gyventojų elgsenos pokyčius.

Savi-veiksmingumo klausimus klimato kaitos tematikos apklausose taip pat naudojo, pvz. Europos socialinis tyrimas (ESS8 climate final module template, n.d.; lietuviška duomenų bei klausimyno versija KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas, 2017). Savi-veiksmingumas paprastai matuojamas keliais klausimais, pvz. asmeninis savi-veiksmingumas (angl. k. *personal self-efficacy*), asmeninio rezultato tikėtinumai (angl. k. *personal outcome expectancy*). Šioje apklausoje siūlome naudoti asmeninio savi-veiksmingumo (asmeninio indėlio suvokimą) bei asmeninio rezultato tikėtinumo kintamąjį. Saviveiksmingumo klausimų atsakymai leistų suprasti, ar formuojasi prielaidos tvariems ir ilgalaikiams Lietuvos gyventojų gyvenamosios (ir elgsenos) pokyčiams. Taip pat leistų suprasti, ar klimato kaitos komunikacijoje reikia kreipti daugiau dėmesio į individualių sprendimų pristatymą bei aiškinimą (jei savi-veiksmingumas neauga ir yra žemas, tokio pobūdžio informacijai reikia skirti daugiau vietos).

Atsakomybės priskyrimas kovoje su klimato kaita

Tyrimai rodo, kad Lietuvos gyventojai yra menkai linkę prisiimti asmeninę atsakomybę kovoje su klimato kaita (pvz. Budžytė, Balžekienė, 2018), lyginant pavyzdžiui su Skandinavijos šalių gyventojais. Dažniausiai atsakomybė priskiriama nacionalinei vyriausybei, Europos Sąjungai ar verslo sektoriui. Klausimas apie atsakomybės priskyrimą yra įtrauktas į Specialiuosius Eurobarometro tyrimus, tačiau siūlome klausimyne Lietuvos gyventojams atsisakyti akcento į klimato kaitos sprendimą būtent Europos Sąjungos mastu, o palikti bendresnio pobūdžio klausimą. Atsakomybės priskyrimo klausimo atsakymų analizė padės suprasti, ar tolesnėje klimato kaitos komunikacijoje reikia akcentuoti individualių sprendimų galią bei komunikuoti istorijas, pranešimus, kuriuose aktyviais sprendėjais yra ne valstybė, mokslininkai ar verslininkai, bet atskiri žmonės, šeimos, bendruomenės.

Klimato kaitos patirtis ir klimato kaitos pasekmių vertinimas

Tyrimai rodo, kad yra ryšys tarp patiriamų klimato kaitos pasekmių ir klimato kaitos grėsmės suvokimo (Telešienė et al, 2021). Gyventojai, kurie dažniau patiria tokias klimato kaitos pasekmes, kaip potvyniai, audros ar sausros, linkę rimčiau vertinti klimato kaitos grėsmes. Pastaraisiais dešimtmečiais vykdomos sociologinės apklausos dažniau analizavo, kaip gyventojai suvokia klimato kaitos priežastis (ar tai antropogeninės, ar natūralios), bei patį reiškinį, tačiau šiuo metu prasminga analizuoti, kiek žmonės subjektyviai deklaruoja jaučiantys klimato kaitos pasekmes, nes tai lemia jų aktyvų įsitraukimą į klimato kaitos pasekmių mažinimą. Siūloma klausimo formuluotė, matuojanti klimato kaitos patirtis pateikiama iš Australijos reguliarios klimato kaitos apklausos (Second Annual Survey of Australian Attitudes to Climate Change: INTERIM REPORT, n.d.). Klimato kaitos pasekmių vertinimas parodo, kiek gyventojai linkę klimato kaitą suvokti kaip psichologiškai nutolusį reiškinį, taip pat ar labiau akcentuojamas poveikis žmonėms ar bioįvairovei. Siūloma formuluotė buvo pateikta KTU 2018 m. apklausoje (Balžekienė ir kt., 2020, p. 11).

Socio-demografiniai kintamieji

Į klausimyną turi įeiti klausiamai apie respondentų socio-demografines charakteristikas: lytį, amžių, išsimokslinimo lygį, pajamas, gyvenamąją vietą. Šių klausimų forumuluotes pateikia apklausą vykdančios tyrimų bendrovės.

Tolimesnėje lentelėje pateikiama siūlomo klausimyno klausimų sąsajos su klausimų kategorijomis, bei įvardijama, kuriuos klausimus galima palyginti istorinėje perspektyvoje.

Klausimų operacionalizacija siūlomam klausimynui:

Kl. nr.	Klausimo kategorija	Palyginamumas (su Lietuvos gyventojų apklausų duomenimis)
----------------	----------------------------	--

Pagrindiniai klausimai

1	Klimato kaitos grėsmės suvokimas: pasauliui, individui ir Lietuvai	KTU reprezentatyvi apklausa, 2008
2	Gyventojų informuotumas klimato kaitos klausimais	KTU reprezentatyvi apklausa, 2018
3	Savi-veiksmingumas klimato kaitos atžvilgiu (asmeninio indėlio suvokimas)	Dalinai - KTU reprezentatyvi apklausa, 2008
4	Klimato kaitos atžvilgiu reikšminga elgsena	Kai kure teiginiai – dalinai Specialusis Eurobarometras (2019, 2017)
5	Klimato kaitos politikos priemonių vertinimas	1-3 teiginiai – KTU reprezentatyvi apklausa, 2018

Papildomi klausimai

6	Susirūpinimas dėl klimato kaitos	KTU reprezentatyvi apklausa, 2018
7	Klimato kaitos pasekmių vertinimas	KTU reprezentatyvi apklausa, 2018
8	Atsakomybės priskyrimas kovojant su klimato kaita	Dalinai – Specialusis Eurobarometras, 2019, 2017
9	Savi-veiksmingumas klimato kaitos atžvilgiu (energetikos aspektu)	Europos Socialinis tyrimas, 2016
10	Klimato kaitos patirtys	Nėra tyrimų

2. Klausimynas gyventojų apklausai

Pagrindiniai klausimai:

1. Įvertinkite, kokią grėsmę klimato kaitos padariniai kelia pasauliui, Lietuvai ir Jums asmeniškai: (kiekvienoje eilutėje – po atsakymą)

	Visai nekelia grėsmės	Nekelia grėsmės	Nei taip, nei ne	Kelia grėsmę	Kelia didelę grėsmę	Sunku pasakyti
Pasauliui	1	2	3	4	5	99
Lietuvai	1	2	3	4	5	99
Jums asmeniškai	1	2	3	4	5	99

2. Kuriuose šaltiniuose per pastaruosius 12 mėn. Jūs girdėjote ar skaitėte apie klimato kaitą? (pažymėkite visus tinkamus)

1. Televizijos naujienos	9. Iš šeimos, draugų ar kolegų
2. Kitos televizijos laidos	10. Socialiniai tinklai (pvz., Facebook, Twiter ar kiti)
3. Spausdinti laikraščiai	11. Žurnalai
4. Internetiniai naujienų portalai	12. Knygos
5. Valstybinių institucijų internetiniai puslapiai (pvz., meteo.lt, Aplinkos ministerijos internetinis puslapis)	13. Mokslinė bei mokslo populiarinimo literatūra
6. Kiti tinklalapiai (bet ne socialiniai tinklai)	14. Kita
7. Radijo naujienų laidos	15. Nieko negirdėjau ir neskaičiau
8. Kitos radijo laidos	99. Nežino, neatsakė

3. Kiek svarbus Jūsų asmeninis indėlis sprendžiant klimato kaitos problemas? (tik vienas atsakymas)

1. Visiškai nesvarbus
2. Nesvarbus
3. Vidutiniškai svarbus
4. Svarbus
5. Labai svarbus
99. Nežino, neatsakė

4. Ar per paskutinius 12 mėn. Jūs padarėte ką nors iš šių dalykų dėl klimato kaitos? (žymėti visus tinkamus atsakymo variantus)

1. Pasirinkote palankesnę aplinkai kelionės būdą (pėsčiomis, dviračiu, viešuoju transportu ar kt.)
2. Mažiau naudojotės savo automobiliu vengdamas (-a) nebūtinių kelionių
3. Stengėtės vairuoti ekologiškai (pvz., važiovote pastoviu greičiu, išjungėte variklį laukiant prie šviesoforo ir pan.)
4. Pirkote mažiau taršų automobilį (pvz. elektromobilį ar kitą automobilį, išmetantį mažiau pavojingų teršalų)
5. Vengėte vienkartinį plastiko pakuočių ar gaminių (pvz. maišelių, vienkartinį dėžučių ir kt.)
6. Rūšiuojote daugumą savo atliekų perdirbimui
7. Pirkote dėvėtų daiktų (pvz., drabužių arba elektronikos) vietoje naujų
8. Susiremontavote, sutaisėte daiktą, o ne pakeitėte jį ar pirkote naują
9. Stengėtės neišmesti, nešvaistyti maisto
10. Sodinate medžius ar krūmus
11. Suvartojote mažiau energijos (pavyzdžiui, apribodamas (-a) oro kondicionavimą ar šildymą, nepalikdamas (-a) įrengimų budėjimo režime, pirkdamas (-a) energiją tausojančius įtaisus)
12. Naudojote atsinaujinančios energijos šaltinius savo namų ūkyje (pvz. įsirengėte saulės arba vėjo jėgaines, rinkotės energijos tiekėją, kuris integruoja atsinaujinančią energiją ar kt.)
13. Prisijungėte prie demonstracijos, pasirašėte peticiją, ar įsitraukėte į kitą aktyvią veiklą klimato kaitos ar aplinkos apsaugos klausimais (pvz., kolektyvinį plažo arba parko valymą)
14. Kalbėjotės su kitais klimato kaitos ar aplinkos apsaugos klausimais
15. Nei vieno
99. Nėra atsakymo

5. Siekiant sumažinti klimato kaitą ar jos padarinius, gali būti naudojamos įvairios politikos priemonės. Ar jūs palaikote ar prieštaraujate žemiau išvardintų politikos priemonių taikymui Lietuvoje?¹

	Labai prieštarauju	Greičiau prieštarauju	Nei taip, nei ne	Greičiau palaikau	Labai palaikau	N/N
1. Mokesčių didinimas už iškastinio kuro naudojimą (tokio kaip anglis, nafta, dyzelinas, benzinas ar dujos)	1	2	3	4	5	99
2. Atsinaujinančios energetikos (saulės, vėjo) subsidijavimas viešosiomis lėšomis	1	2	3	4	5	99
3. Naudoti viešąsias lėšas šalies pasirošimui klimato kaitos padariniams (pvz., lėšos miestų pasirengimui smarkioms liūtims, apsaugant miestų gatvių užtvindymą nuo liūčių)	1	2	3	4	5	99
4. Automobilių taršos mokesčiai	1	2	3	4	5	99

¹ Pastaba: tai yra atskiri klausimai, juos galima rotuoti kiekvienoje apklausoje, arba esant galimybei pateikti visus, taip pat adaptuoti pagal aktualias politikos priemones

Papildomi klausimai:

6. Kiek jūs esate susirūpinęs (-usi), jei apskritai esate susirūpinęs (-usi), klimato kaita? (tik vienas atsakymas)

1. Visiškai nesusirūpinęs (-usi)	4. Susirūpinęs (-usi)
2. Nesusirūpinęs (-usi)	5. Ypač susirūpinęs (-usi)
3. Šiek tiek susirūpinęs (-usi)	99. Nežino, neatsakė

7. Dėl kurio iš šių dalykų, susijusių su klimato kaitos poveikiu, Jūs nerimaujate labiausiai? (tik vienas atsakymas)

1. Dėl klimato kaitos poveikio man ir mano šeimai
2. Dėl klimato kaitos poveikio mano vietos bendruomenei
3. Dėl klimato kaitos poveikio Lietuvai
4. Dėl klimato kaitos poveikio žmonėms visame pasaulyje
5. Dėl klimato kaitos poveikio gamtai
6. Nejaučiu jokio nerimo dėl klimato kaitos poveikio
9. Nežino, neatsakė

8. Kas, Jūsų manymu, yra atsakingas už kovą su klimato kaita? (galimi keli atsakymai) ²

1. Šalių vyriausybės	5. Jūs asmeniškai
2. Europos Sąjunga	6. Aplinkosaugos grupės, nevyriausybinių organizacijos
3. Regionų ir vietos valdžia	7. Kita
4. Verslas ir pramonė	99. Nežino, neatsakė

9. Kaip manote, kiek tikėtina, kad jei jūs pats/pati ribotumėte vartojimą, tai padėtų mažinti klimato kaitą?

Visiškai nėra tikėtina										Ypač tikėtina	Nežino, neatsakė
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99

10. Kiek Jūs asmeniškai jau patyrėte klimato kaitos pasekmes?

1. Visai nepatyrė
2. Šiek tiek patyrė
3. Vidutiniškai patyrė
4. Labai smarkiai patyrė
99. Nežino, neatsakė

² Specialiame Eurobarometre (2017) klausimo formuluotė buvo „Kas, Jūsų manymu, ES yra atsakingas už kovą su klimato kaita?“. Siūlytume atsisakyti klausimo fokusavimo į Europos Sąjungą.

3. Galimos atrankos strategijos ir duomenų analizės gairės gyventojų apklausai

Lietuvos gyventojų klimato kaitos nuostatų ir elgsenos monitoringui tikslinga reguliariai vykdyti reprezentatyvias Lietuvos gyventojų apklausas.

Gyventojų apklausą tikslingą vykdyti vieną kartą metuose. Tai leistų stebėti gyventojų požiūrių, elgsenos, komunikacijos kanalų efektyvumo kaitą. Rekomenduojama apklausą atlikti rudenį arba pavasarį, tačiau neplanuoti apklausos rinkimų mėnesį. Reikia atkreipti dėmesį, kad kai kuriems klausimams (pavyzdžiui klimato kaitos patirtims), įtakos gali turėti apklausos laikotarpis.

Apklausiai atranką ir duomenų rinkimą turi atlikti visuomenės nuomonės bendrovė, kuri turi teisę naudotis „Registo centro“ adresų registru, laikosi ESOMAR³ tyrimų etikos principų ir turi patirtį atliekant reprezentatyvias apklausas. Tikslinga šią klimato kaitos nuostatų monitoringo apklausą užsakyti kaip dalį „Omnibuso“ apklausos. „Omnibuso“ apklausoje būna pateikiami skirtingų užsakovų klausimai, todėl tokia apklausa yra pigesnė.

Reprezentatyvumui užtikrinti būtina taikyti atsitiktinės atrankos strategijas, nes kitu atveju nebus galimybės apklausos rezultatų apibendrinti Lietuvos gyventojų populiacijai. Konkretus atrankos dizainas turi būti suderinamas su apklausa vykdančia organizacija.

Tyrimo **generalinė visuma (populiacija)** – Lietuvos namų ūkių gyventojai nuo 18 metų ir vyresni, nepriklausomai nuo jų tautybės, pilietybės, kalbos, išsilavinimo, lyties ar teisinio statuso šalyje. Į populiaciją nepatenka benamiai asmenys, asmenys, išvykę iš Lietuvos ar hospitalizuoti ilgiau nei 6 mėn., ir institucijose (senelių namuose, internatuose, prieglaudose ir pan.) gyvenantys asmenys.

Atrankos aprėptis: Valstybės įmonės „Registru centras“ tvarkomas nuasmenintas Lietuvos Respublikos adresų registras.

Galutinis realizuotos **imties dydis** – ne mažiau nei 1000 respondentų, užtikrinant optimalią rezultatų paklaidą $\pm 3,1\%$.

Svarbu pasirinkti apklausos būdą, kuris užtikrintų duomenų patikimumą. Didžiausią duomenų patikimumą užtikrina apklausa, vykdoma asmeninio interviu (face-to face) būdu. Nesant galimybei atlikti apklausos respondentų namuose (pavyzdžiui, dėl besitęsiančios pandeminės situacijos) siūloma derinti telefoninę ir/ar internetinę apklausas, taikant tikimybinę atranką išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį, išsilavinimą, gyvenamą vietą. Atrankos dydis turi išlikti ne mažiau 1000 respondentų. Pilnai internetinės apklausos nerekomenduojama atlikti, todėl kad tokia apklausa turi žemiausią patikimumą, lyginant su interviu respondentų namuose, bei telefonine apklausa, be to nėra galimybės pasiekti tam tikrų socio-demografinių grupių, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonių.

Toliau pateikiamas atrankos dizainas, atliekant interviu respondento namuose tyrimą.

Apklaustos tipas: individualių interviu būdu (respondento namuose)

Atrankos dizainas: Siūloma keliapakopė stratifikuota atsitiktinė atranka. Atliekama keliais etapais: atranka vykdoma visos apskrityse; nustatoma respondentų dalis įvairaus dydžio vietovėse kiekvienoje apskrityje; atrenkamos konkrečios gyvenvietės apklausai. Iš kiekvienos apskrities kiekvienos kategorijos (pagal gyventojų skaičių) gyvenviečių sąrašo atsitiktine tvarka atrenkamos vietovės, kuriose vyks apklausa. Respondentų atranka atliekama naudojant maršrutinės atrankos

³ European Society for Opinion and Marketing Research

metodą. Maršrutas kiekvienoje gyvenvietėje nustatomas pritaikant tam tikrą žingsnį, pasirenkant butą / namą, kuriame atliekama apklausa. Konkrečiame bute respondentas atrankamas pagal artimiausio gimtadienio taisyklę (arba taikant kitą atsitiktinės respondento atrankos namų ūkyje metodiką).

Taikant šį atrankos dizainą (stratifikuota atsitiktinė atranka), imties pasiskirstymas paklaidos ribose turi atitikti Lietuvos gyventojų pasiskirstymą pagal pagrindines socio-demografines charakteristikas (lytis, amžius, išsilavinimas, tautybė ir gyvenamoji vieta).

Jei tyrimas vykdomas derinant **telefoninę ir internetinę** apklausą, atranką ir duomenų rinkimą vykdančioji organizacija turi pagrįsti, kaip atrankos strategija užtikrina duomenų reprezentatyvumą.

Iš tyrimo apklausos bendrovės, kuri atlieka apklausą, turi būti prašoma pateikti:

- Lauko darbų ataskaitą (kurioje aprašyta atrankos vykdymo strategija, tyrimo vykdymo procedūros, kokybės užtikrinimo procedūros);
- Rezultatų aprašomosios statistikos (atsakymų procentiniai pasiskirstymai), pateikiant informaciją apie rezultatų paklaidas;
- Apklausos duomenų failų Excel ir SPSS/R formate

Duomenų analizė apima keletą etapų:

- Aprašomoji visų klausimų statistika (procentiniai pasiskirstymai, vidurkiai (1,5, 9 klausimai), moda, mediana, standartinis nuokrypis).
- Atsakymų pasiskirstymas pagal socio-demografines charakteristikas (amžių, lytį, išsilavinimą, pajamas, gyvenamąją vietą); analizė, ar atsakymų skirtumai yra statistiškai reikšmingi.
- Kryžminės“ lentelės/grafikai, prasmingai grupuojant klausimus, pavyzdžiui:
 - o Klimato grėsmės suvokimas ir informuotumas
 - o Klimato kaitos atžvilgiu reikšminga elgsena ir savi-veiksmingumas klimato kaitos atžvilgiu
 - o Gyventojų informuotumas ir klimato kaitos politikos priemonių vertinimas
- Gyventojų nuomonių ir elgsenos kaita (jei apklausa bus vykdoma daugiau nei vieną kartą)
- Palyginimas su anksčiau atliktais tyrimais (remiantis 6 psl. pateikta lentele)

Rekomenduojama apklausos rezultatus publikuoti visuomenei prieinamuose šaltiniuose, pavyzdžiui Aplinkos ministerijos puslapyje, parengiant trumpąsias tyrimų apžvalgas.

Trumposios tyrimų apžvalgos pavyzdys:

Balžekienė, A., Budžytė, A., & Telešienė, A. (2020). Lietuvos gyventojų požiūriai į klimato kaitą ir energijos gamybos šaltinius. Trumpoji tyrimo rezultatų ataskaita.

<https://www.ebooks.ktu.lt/einfo/1519/lietuvos-gyventoju-pozivuriai-i-klimato-kaita-ir-energijos-gamybos-saltinius-trumpoji-tyrimo-rezultatu-ataskaita/>

4. Apklausos duomenų saugojimo strategija ir aprašas pagal DDI standartus

Rekomenduojame apklausų duomenis deponuoti į Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų duomenų archyvą, LiDA (www.lidata.eu).

LiDA yra virtuali skaitmeninė empirinių humanitarinių ir socialinių mokslų (HSM) duomenų kaupimo, ilgalaikio saugojimo ir sklaidos infrastruktūra. LiDA kaupia, organizuoja ir teikia prieigą mokslininkams prie struktūrizuotų Lietuvos empirinių duomenų masyvų ir, bendradarbiaudamas su analogiškais institucijomis Europoje ir pasaulyje, keičiasi su jomis duomenimis, patirtimi, empirinių duomenų kaupimo ir sklaidos metodikomis. LiDA buveinė nuo įkūrimo 2006 m. yra Kauno technologijos universitetas (KTU).

LiDA turimi gausūs ir kokybiški įvairios tematikos duomenų ištekliai skirti HSM srities mokslininkams, tyrėjams ir studentams, visų pirma, sociologams ir politologams, taip pat sveikatos mokslų, teisės ir ekonomikos sričių specialistams, psichologams, istorikams, kriminologams ir pan.

LiDA katalogų duomenys prieinami internete pilnai ir nemokamai (šiuo metu yra >700 apklausų, istorinės statistikos ir politinės sistemos duomenų rinkinių). Prieinami išsamūs duomenų aprašai lietuvių ir anglų kalbomis parengti laikantis tarptautinių standartų su visa dokumentacija (klausimynai, ataskaitos ir kt.). Sutvarkyti ir išvalyti duomenys prieinami įvairiais standartiniais duomenų formatais (SPSS, CSV ir kt.).

Šiuo metu LiDA turi >3500 unikalių vartotojų.

Metaduomenų aprašo forma pagal DDI (*angl. data documentation initiative*) standartą (preliminari, pildoma pagal atliktus lauko darbus)

Lauko pavadinimas ir aprašymas	Lauko pildymo pavyzdys
Tyrimo (apklausos) pavadinimas (Lietuvių ir anglų kalbomis. Tyrimo pavadinime turi būti įtraukta ir data. LiDA pasilieka teisę taisyti pavadinimą pagal archyve naudojamus katalogavimo standartus.)	Lietuvos gyventojų klimato kaitos nuostatų ir elgsenos tyrimas
Tyrimo (apklausos) tikslas (Lietuvių ir anglų kalbomis).	Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos gyventojų klimato kaitos nuostatas ir elgseną
Tyrimo (apklausos) vykdytojai (Nurodomi tyrimo metodologijos, klausimyno ar pan. autoriai (vardas, pavardė, institucija, el. pašto adresas). Nurodomi visi mokslininkų grupės nariai, dalyvavę įgyvendinant tyrimą ir įvardijamos jų funkcijos. Taip pat nurodomi tyrimo autorius konsultavę ar kitaip prie jo įgyvendinimo prisidėję asmenys.)	Pavardenaite, Vardė; Institucija: El. paštas: Funkcijos: (pvz. projekto vadovė, rengė anketą.
Asmuo/-ys (organizacija/-os), turinti/-čios autorių teises į tyrimo (apklausos) duomenis	© LR Aplinkos ministerija, 2021
Tyrimo (apklausos) finansavimo šaltinis/-iai (Nurodomas tyrimo finansavimo šaltinis/-iai, sutarties, pagal kurią buvo finansuojamas tyrimo atlikimas, numeris bei programos pavadinimas.)	Pavyzdžiui: Šaltinis: XX Sutarties nr.: XXX; Programos pavadinimas: XX
Duomenų rinkimo laikotarpis (Nurodoma duomenų rinkimo pradžia ir pabaiga).	(Pradžia): (Pabaiga):
Pagrindinis tyrimo analizės ar stebėjimo vienetas (Tai gali būti asmuo, šeima ar namų ūkis, grupė, institucija ar organizacija, administracinis vienetas ir pan.)	Asmuo

Lauko pavadinimas ir aprašymas	Lauko pildymo pavyzdys
Tyrimo (apklausos) populiacija (<i>Tai gali būti Lietuvos gyventojai nuo 15 metų ir vyresni; tam tikros organizacijos ar įmonės ir pan.</i>)	Lietuvos namų ūkių gyventojai nuo 18 metų ir vyresni.
Tyrimė (apklausoje) naudota imties sudarymo metodika (<i>Jeigu buvo sudaroma imtis, nurodomas imties sudarymo pagrindas, būdas, analizės objektų/respondentų atrinkimas ir pan.</i>)	<i>Pavyzdžiui:</i> Imties sudarymo pagrindas: maršrutinis iš XXX pirminių atrankos taškų. Imties sudarymo būdas: stratifikuota triapakopė tikimybinė atranka: Pirminių atrankos taškų skaičius parinktas tikimybiškai ir proporcingai pagal gyventojų skaičių išskirtose vietovėse (apskirtyse); Namų ūkiai atrinkti vadovaujantis maršrutinės atrankos logika; Respondentai namų ūkiuose atrinkti laikantis paskutinio gimtadienio taisyklės.
Geografinė aprėptis ir geografinis vienetas (<i>Nurodoma geografinė vieta/-os ir žemiausio lygmens geografinis teritorinis vienetas/-ai, kuriame/-iuose rinkti duomenys (apskritis, rajonas, miestas ar kt.).</i>)	Lietuvos teritorija; Apskritis (trečias teritorinis lygmuo pagal NUTS): * Alytaus * Kauno * Klaipėdos * Marijampolės * Panevėžio * Šiaulių * Tauragės * Telšių * Utenos * Vilniaus
Laiko metodas (<i>Nurodomos tyrimo periodiškumas (skerspjūvio, vienkartinis, kartotinis ir t. t.)</i>)	Vienkartinis skerspjūvio tyrimas.
Empirinių duomenų rinkimo metodai ir priemonės (<i>Tai gali būti apklausa paštu, apklausa internetu, savipildos klausimynai, simuliacija, interviu telefonu ir t.t. Nurodoma apklausos rūšis, instrumentarijaus pobūdis, anketos kalba ir pan.</i>)	Tiesioginis interviu žodžiu (PAPI); Duomenys suvesti iš popierinių klausimynų; Standartizuotas klausimynas respondentams buvo pateikiamas lietuvių, rusų arba lenkų kalba.
Asmuo/-ys, agentūra ar institucija, atlikusi duomenų surinkimą (<i>Jeigu duomenis rinko samdyta organizacija, nurodomas jos pavadinimas, adresas, el. pašto adresas. Jeigu duomenis surinko asmuo/-ys, nurodomas vardas, pavardė, el. pašto adresas).</i>)	UAB „Apklausa“; Kelio g. 1; 45000 Vilnius; info@apklausa.lt .
Anonimiškumo užtikrinimas (<i>Nurodoma, ar buvo imtasi veiksmų, kad tyrimo dalyviai, vieta, organizacijos ir pan. nebūtų identifikuoti. Taip pat gali būti nurodomi kiti galimai problemiški ir anonimiškumo užtikrinimo reikalaujantys dalykai, kuriuos turėtų sutvarkyti LiDA darbuotojai.</i>)	Taip, buvo atlikti tyrimo dalyvių anonimiškumą užtikrinantys veiksmai; Empirinio tyrimo duomenyse neprieinama informacija apie respondento gyvenamąją vietovę (konfidencialumo tikslais).
Duomenų rinkinį sudarančių laikmenų aprašas (<i>Aprašoma/-os duomenų laikmena/-os: nurodomas bendras jų skaičius, kiekvienos iš jų pavadinimas, kokio tyrimo duomenys saugomi ir koks jų formatas. Išvardijamos ir aprašomos tiek tyrimo duomenų, tiek ir tyrimo dokumentacijos, papildančios tyrimo duomenis (pvz.:</i>	Empirinio tyrimo duomenys (2 SPSS laikmenos: Laikmena_1.sav; Laikmena_2.sav); Pagrindinis ir papildomi klausimynai (PDF laikmenos: Laikmena_X.pdf; Laikmena_Y.pdf)

Lauko pavadinimas ir aprašymas	Lauko pildymo pavyzdys
<i>klausimynai, interviu instrukcijos, tyrimo sąvadai (angl. codebook), lauko darbų ataskaitos ir pan.), laikmenos. Aprašomi ir popieriniai dokumentai, kurių negalima pateikti elektroniskai.)</i>	<i>Lauko darbų ataskaita (Laikmena_A.pdf).</i>
Vieta, kurioje saugomi originalūs tyrimo duomenys <i>(Nurodomas organizacijos pavadinimas, adresas, el. pašto adresas).</i>	<i>Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija Jakšto g. 4, 01105 Vilnius, info@am.lt</i>
Publikacijos <i>(Nurodomos visos tyrimo empirinių duomenų pagrindu parengtos publikacijos).</i>	
Depozitorius (kontaktinis asmuo) <i>(Nurodomas kontaktinis asmuo (vardas, pavardė, pareigos, institucija, adresas, el. pašto adresas, tel.), kuris yra atsakingas už duomenų perdavimą į LiDA).</i>	<i>Vardas, pavardė: Pareigos: Institucija/organizacija: Padalinys: Adresas: El. paštas: Tel.:</i>
Duomenų svėrimas <i>(Jei duomenys svėrti, aprašoma svorių sudarymo metodika ir paaiškinamas svorių taikymas.)</i>	<i>DWEIGHT kintamasis = dizaino svoriai; Populiacijos atstovų tikimybės būti įtrauktiems į imtį. FWEIGHT kintamasis = reprezentatyvumo svoriai. Reprezentatyvumo svoriai apskaičiuoti pagal 2008 m. Statistikos departamento duomenis, kad atitiktų pasiskirstymus pagal lytį, amžių ir regioną.</i>
Kontrolės veiksmai <i>(Aprašomi naudoti tyrimo vykdymo kontrolės veiksmai.)</i>	<i>Duomenų rinkėjas patikrinimui atrinko 5 proc. respondentų; Kontaktuota asmeniškai ir telefonu.</i>
Duomenų taisymo veiksmai <i>(Aprašomos atliktos duomenų suvedimo ir taisymo procedūros.)</i>	<i>Patikrinta 10 proc. suvestų duomenų kokybė; Papildomai patikrintos galimos kodavimo klaidos, atsakymų į klausimus atitikimas anketai ir pan.</i>
Lauko darbų suvestinė <i>(Nurodoma, kiek atrinkta respondentų, kaip ir kiek kartų bandyta su jais susisiekti, kiek apklausta, kiek atsiskakė dalyvauti apklausoje, kiek buvo nepasiekiami ir pan.).</i>	<i>Imties dydis XXX Apklausta: XXX Atsiskakė dalyvauti apklausoje: XXX Nepasiekiami: XX</i>

Duomenų deponavimo klausimais kreiptis:
dr. Giedrius Žvaliauskas
Duomenų valdymo specialistas
Duomenų analizės ir archyvavimo centras (DATA)
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas
Kauno technologijos universitetas
A. Mickevičiaus g. 37-1100, LT-44244 Kaunas
+370 673 61133 | giedrius.zvaliauskas@ktu.lt
www.lidata.eu | data.ktu.edu

5. Naudoti šaltiniai:

- Balundė, A., Perlaviciute, G., & Steg, L. (2019). The relationship between people's environmental considerations and pro-environmental behavior in Lithuania. *Frontiers in psychology*, 10, 2319. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02319>
- Balžekienė, A., Budžytė, A., & Telešienė, A. (2020). Lietuvos gyventojų požiūriai į klimato kaitą ir energijos gamybos šaltinius. Trumpoji tyrimo rezultatų ataskaita. KTU leidykla „Technologija“. <https://doi.org/10.5755/e01.9786090216828>
- Balžekienė, A., Butkevičienė, E., Rinkevičius, L., & Gaidys, V. (2009). Ekologinių ir technologinių rizikų suvokimas: Lietuvos visuomenės požiūriai ir nuostatos. *Filosofija. Sociologija*, 20(4), 237-249. <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2009/4/237-249.pdf>
- Budžytė, A., & Balžekienė, A. (2018). Public perceptions of institutional responsibility in climate change risk in Baltic Nordic countries. *Journal of Security & Sustainability Issues*, 7(4).
- Europos socialinis tyrimas (2016) ESS8_climate_final_module_template.pdf. (n.d.). Žiūrėta: rugpjūčio 3 d., 2021, per: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/questionnaire/ESS8_climate_final_module_template.pdf
- European Commission, Brussels (2020): Eurobarometer 92.4 (2019). Kantar Public [producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA7602 Data file Version 1.0.0, <https://doi.org/10.4232/1.13652>
- LIETUVOS RESPUBLIKOS NACIONALINIS ENERGETIKOS IR KLIMATO SRITIES VEIKSMŲ PLANAS 2021-2030 m. Žiūrėta: rugpjūčio 3 d., 2021, per: https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/KLIMATO%20KAITA/Integruotas%20planas/Final%20N_ECP.pdf
- KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas. ESS8, pagrindinio ir papildomo klausimyno duomenys, Lietuva, 2017 m. spalio – gruodis = ESS8, Main and Supplementary Questionnaire Data, Lithuania, October - December 2017: LiDA [platintojas], 2018. (Kaunas : Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA), 2017). (ESS: Europos socialinis tyrimas). Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_ESS_0308 .
- Rabitz, F., Telešienė, A., & Zolubienė, E. (2021). Topic modelling the news media representation of climate change. *Environmental Sociology*, 7(3), 214-224.
- Second Annual Survey of Australian attitudes to climate change: INTERIM REPORT. (n.d.). Žiūrėta rugpjūčio 3 d., 2021, per <https://publications.csiro.au/rpr/download?pid=csiro:EP116224&dsid=DS2>
- Special Eurobarometer 513 (2021) Climate change. Prieiga: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>
- Special Eurobarometer 490 (2019) Climate change. Prieiga: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2212>
- Special Eurobarometer 459 (2017) Climate change. Prieiga: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2140>
- International Social Survey Programme (2010) „Environment“. Prieiga per : <https://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacat.gesis.org/obj/fStudy/ZA5500>
- Telešienė, Audronė et al. Socialinis klimato kaitos suvokimas Lietuvoje, 2018 m. spalio - lapkritis = Public Perceptions of Climate Change in Lithuanian, October – November 2018: LiDA [platintojas], 2019. (Kaunas : Kauno technologijos universitetas, 2018). (KITI: Neklasifikuoti tyrimai). Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_KITI_0315 .
- Telešienė, A., Balžekienė, A., Budžytė, A., Rabitz, F., Vilčinskas, V., Zolubienė, E. (2021) Klimato kaitos nuostatos, elgsena ir komunikacija Lietuvoje (monografija) . Kaunas: Technologija. 258 psl.
- Viršelio nuotrauka: Pexels.com, Free licence
- Žukauskienė, R., Truskauskaitė-Kunevičienė, I., Gabė, V., & Kaniušonytė, G. (2020). “My Words Matter”: The Role of Adolescents in Changing Pro-environmental Habits in the Family. *Environment and Behavior*, 0013916520953150. <https://doi.org/10.1177/0013916520953150>

Kontaktams:

Aistė Balžekienė

Profesorė, mokslo grupės „Pilietinė
visuomenė ir darnus vystymasis“ pagrindinė
tyrėja

+370 688 87072

aiste_balzekiene@ktu.lt